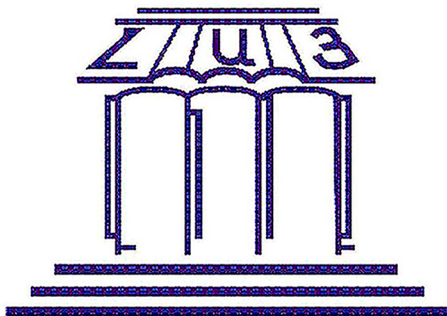

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Մտեղծագործական համայնքներ
նչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ

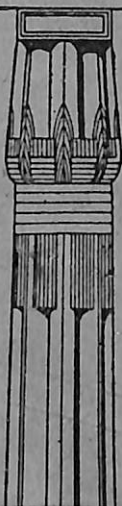
ԱՒԱՆԴԱՎԷՊԵՐ

ՊԱՏԱՆԻՒՆ

ԳՐԱԴԱՐԱՆԸ

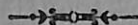
ՀԱՏՈՐ ԹԻԻ 47

ՏԱՅՓԸՆԻ ԱՆԿՈՒՄԸ

ԵՒ

ՍՓԻՆՔՍՆ ՈՒ ԲՈՒՐԳԵՐԸ

892

S-19

Դ. ՇԱՐԻՐ

Թիւ 11

Հրատարակութիւն «ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ» Տպագրատան

« ՊԱՏԱՆԻՒՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆԸ »

1. Էսմիսոս եւ Ապոլոն
2. Աֆսիոնոթ
3. Թեւաւոր Զին
4. Պանոս
5. Պանսորա
6. Նոլա եւ ուրիշ Պասմուածներ
7. Միսա
8. Անտառաւ Կայծր
9. Սմայկ
10. Մարդիկ ինչո՞ւ կ'ապրին
11. Օկիր
12. Թեոս եւ Լաբիրինթոսի Վիսապր
13. Լինչի Արարաի վերելք
14. Էվերես ինչպէս կը փորձեն մագլցիլ
15. Հայաստան 2330 տարի առաջ
16. Էսիւրն — իր կեանքը եւ գիւտերը
17. ” ” ” ”
18. Արեւներ դեպի Նիւսիւսային բեւեռ
19. Պիգարո եւ Ինֆալի գանձերը
20. Ուղեւորութիւններ Ափրիկէի մէջ
21. Հասան, ձննդուկ եւ խուլ խաչիկ
22. Վարդան Փլլիկկամերազի մը Գինը
23. Վանապ
24. Սառման Ծոեր
25. Կրակի դարը
26. Մանրացած Կեղծամբ
27. Դարեր գլտրելով անիւր ստեղծեցին
28. Ասա, Հսի Լինկ Շին եւ Բրբին
29. Առաջին ժամացոյցը
30. Կրակի Ուժը
31. “Եւ եղեւ լոյս”
32. ” ”
33. Լոյսի հրաշալիքները
34. Նոր ուժեր՝ նոր օրեր
35. ” ”
36. Նրբ պիտի սանկնի գիտութեան յաղ-
թանակը...

ՏԱՅՓԸՆԻ ԱՆԿՈՒՄԸ

Օսիրիսի մեկնումէն յետոյ, Իսիս և Հօրըս երկար օրեր ճամբորդեցին Նեղոսի վրայ և հասան Վերին Եգիպտոս:

Այդ օրերուն, Տայփըն Տելթա կը գտնուէր, Վերին Եգիպտոսի ընդհանուր բնակչութիւնը, որոնք երկար տարիներ վայելած էին Օսիրիսի բարեխնամ տիրութեան օրերը, սկսած էին անհանգըստութեան և ապստամբութեան նշաններ ցոյց տալ: Տայփըն, որ հիմա իր հանդիսաւ, զեղի կեանքը կը նախընտրէր պատերազմներու, իր վայելքներուն անձնատուր, Տելթայի կողմերը քաշուած էր, ձգելով որ Վերին Եգիպտոսի բնակիչները իրենց գործերն իրենք կարգադրեն: Բայց որպէսզի անոնք հանգիստ չման, մօտակայ թշնամի ցեղերը անոնց դէմ զրգուած և ինք քաշուած էր ասպարէզէն:

Բա դիտնալով այս ամէնը, ինքն
անձամբ թերադրած էր Հօրընի վերին
եգիպտոս երթալ և ձեռք առնել Օսի-
րիսի տիրութեան ցանկացող այդ ժո-
ղովուրդին գործերը:

Հօրըս մոռցած չէր երկնային այդ
ուժերը զորս իր հայրը շնորհած էր ի-
րեն. ուստի էտֆու հասնելուն թուշոյ
թեւեր առած խոյացաւ վեր, լրտեսեց
իր հօր թշնամիներուն կրկին համախըմ-
բուիլը և այնպիսի արագութեամբ մը
վար թշնամույն խիստ շարքերուն վրայ
յարձակեցաւ որ անոնք շուարած սկսան
զիրար ջարդել:

Մինչ այդ Հօրըս էտֆու վերադառ-
նալով սկսաւ զօրք ժողովել ու բանակ
կազմակերպել. Հազարաւոր մարդիկ,
անոր մէջ նշմարելով Օսիրիսի նմանու-
թիւնը, հետեւեցան իրեն:

Հօրըս ընտիր զէնքերով զինեց իր
հետեւորդները ու սկսաւ հալածել չը-
ւարած թշնամին, որ հիմայ սկսած էր
դէպի հիւսիս նահանջել. Ամէն օր մեծ

թէ փոքր կռիւներ անպակաս էին, բայց
նահանջող բանակին վճռական կռիւը
տեղի ունեցաւ Դէնդէրայի կողմերը:

Թշնամին հոգ չարաչար պարտուե-
լով սկսաւ առանց ետին նայելու փա-
խուստ տալ. Հօրըսի վախէն հալած-
ւած, շատեր ինկան փախուստի պա-
հուն և հազիւ մի քանի հոգի ողջ
մնալով Տելթա հասան և ապաւինեցան
Տայիւրնի և խնդրեցին որ ան հա-
րաւ արչաւելով պատժէ այդ նոր ապրո-
տամբը:

Տայիւրն, որ ծրագրած էր թեփէ
դառնալ, Հօրըսին գործերը լսելով շատ
այլալայեցաւ. Օսիրիս, իր ատելին, ինքն
էր որ Հօրըսի մէջ մարմնացած կը ըս-
պտուհար իրեն. Ուստի որոշեց ամէն
բանէ առաջ կռուիլ անոր դէմ ու ա-
պա վերահաստատել իր տիրապետու-
թիւնը, հարաւի ապստամբ ցեղերուն
վրայ:

Հօրըս ինք անտարբեր չէր այս հա-
ւանականութեան. Իր լրտեսներէն ծա-

2336-55

(82/2-58)

2042-2904

նօթացած Տայփընի բոլոր ծրագիրներ-
րուն, ամէն կողմ լուր ղրկեց և խնդ-
րեց որ Օսիրիսի հաւատարիմ հպատակ-
ները բոլորը միանան իրեն, երկիրը
Տայփընի ձեռքերէն ազատելու համար։
Իր կոչը ամէն կողմ ընդունելութիւն
գտաւ և Հօրըս իր նոր գինուորագիր-
ները մարդելու և գունդեր կազմելու
հոգը հաւատարիմ պաշտօնեաներուն
յանձնելով ինք խեղէթ ծփուն կղզին
փութաց տեսնելու իր մայրը որ այժմ
հոգ կը մնար։

— Հասած է ժամը մայր, ըսաւ
Հօրըս, սիրով ողջագութելով զայն, հասած
է ժամը երբ ձեր արդար վրէժը պիտի
լուծուի։ Տայփըն կը սպասէ ինծի։ Շատ
չանցած պիտի սկսի ճակատագրական
կռիւը։ Երբեք չեմ վախնար որ մեր
զատը կորսուի, եկայ կրկին օրհնութիւնդ
հարցնելու, հրաժեշտ առնելու իսկ եթէ
իյնամ կռուի մէջ...։ Իսիս չձգեց որ
այդ խօսքն աւարտի և իր թեւերուն
մէջ գրկեց իր հարազատը։ Որքան

բարձրահասակ, որքան ուժեղ, որքան
անվախ էր Հօրըս, և որքան ազնիւ,
էին իր խորհուրդները...։ Հօրը վերակեն-
դանացումն էր կարծես։

Ու վերջիշելով անոր մանկութեան
օրերը, — Հետդ պիտի գամ, տղաս,
կը փափաքիմ թշնամոյս վախճանը
տեսնել, ըսաւ։

Այսպէս Իսիս և Հօրըս միասին
ճամբայ ելան և երբ ռազմադաշտ հա-
սան բոլոր զինուորները որոնք իրենց
առաջնորդը դիմաւորելու փութացած
էին, անոր մօտ Իսիսը տեսնելով գետին
խոնարհած լուռ պաշտեցին զայն և
ոտքի չեկան մինչեւ որ Իսիս օրհնէ
զիրենք։

Յաջորդ օրը շատ կանուխ տեսնը-
ւեցան Տայփընի գունդերուն շարժումը
և առանց յապաղելու Հօրըս սկսաւ
յարձակողականը։ Այնքան յարկարծա-
կի և սոսկալի էր առաջին բախումը,
որ թշնամոյն զօրքերէն շատեր յուսա-
հատած փախչիլ սկսան։ Տայփըն ին-

քըն անձամբ կը վարէր կռիւը և խօս-
քերով, նոյն խակ զինու զօրութեամբ
մնացածները կը մղէր կռուի:

Կատաղի այդ կռիւը շարունակեց
երկու երկար օրեր առանց սակայն ուէ
կողմին զգալի առաւելութիւն մը շը-
նորհելու: Երրորդ օրն էր, արշալոյսէն
մինչեւ երեկոյ տեւած էր սաստիկ կը-
ռիւը երբ իրիկուան մօտ Հօրըս և Տայ-
փըն զիրար դէմ առ դէմ գտան:

— Վերջապէս... մարդասպան,
գոչեց Հօրըս որոտագին: Հասաւ ատե-
նը երբ պիտի պատասխանես բոլոր ա-
րարքներուդ համար: Բիւրաւոր զոհերուդ
արեան զինը պիտի վճարես հիմա...

— Վերջապէս, որդի՛ ատելութեանս,
պատասխանեց Տայփըն, հիմա քեզ ալ
պիտի մեռցնեմ, բնաջինջ կորստեան
մատնելով քեզ, ու բոլոր քուկիներդ:

Իրենց նիզակները զարնուեցան ի-
րարու: Կատաղի և աւելի կասաղի
սաստիկացաւ կռիւը: Այնքան որ եր-
կու կողմերէն կռուող զինուորները, ի-

րենց ղէնքերը վար առած սկսան դիտել
այդ երկու հսկաներուն մենամարտը:
Տեղացող հարուածներու տակ, երկուքն
ալ, սկսան տեղէ տեղ հակիլ: Անդամ
մը մին, անգամ մը միւսը կը սկսէր
յողնութեան, ընկրկումի նշաններ ցոյց
տալ: Ահա Հօրըս գետին կ'իյնայ և
ուրախութեան ու յուսահատութեան
ճիչեր կը բարձրանան երկինք, բայց
անմիջապէս վեր կը ցատքէ և նոյն
հաստատամտութեամբ և ճիգով կը
հարուածէ իր հակառակորդը: Առաջ
և ետ կ'իյնան երկուքն ալ, առանց մին
միւսին վրայ առաւելութիւն մը շահիլ
կարենալու: Վերջապէս Հօրըսի առոյգ
երիտասարդութիւնը կը սկսի գետին
շահիլ, մինչ Տայփըն կը սկսի յողնու-
թեան նշաններ ցոյց տալ:

Արեւ աստուածը, իր նաւակին մէջ
Մանու հասնելու վրայ է: Երկիրն
ամբողջ անոր վերջին ճառագայթներուն
լուսովը կարմիր կը ներկուի, լեռան
կատարը հասած է ան արդէն, և իր

վերջին նայուածքը կ'ուղղէ հսկաներու մենամարտին: Այդ վայրկեանին Հօրըսի երկայն նիզակը կը սուրայ առաջ: Կայծակի արագութեամբ կը մխուի Տայիւրնի կուրծքին: Վահանն ու կըրծկալը ճեղքած կը խրի անոր սրտին: Տայիւրն սրտէն կը զարնուի: Ահեղ հառաչ մը կ'արձակէ հսկան և կ'իյնայ գետին: Հօրըսի հետեւորդները ուրախութեան աղաղակներով կ'ողջունեն իրենց տիրոջ յաղթանակը բայց ան հանդարտ կը մօտենայ Տայիւրնին, անտարբերութեամբ կը քաշէ նիզակը անոր կուրծքէն, և անայլայլ դէմքով մը կը դիտէ ռաքերուն առջեւ պառկող չարին դէմքը: Չի խօսիր, ոչ ալ դէմքին արտայայտութիւնը կը կորացնէ իր հանդիսաւոր լրջութիւնը: Բայց Տայիւրն մեռած է և այլեւս պիտի չկրնայ երկրի վրայ նորանոր անիրաւութիւններ գործել:

ՍՓԻՆՔՍՆ ՈՒ ԲՈՒՐԳԵՐԸ

Երբ աշխարհիս բնակչութեան մեծագոյն մասը տակաւին մութին մէջ կը խորիւստիէր հին Յգիպտացիները հասած էին քաղաքակրթութեան ծաղկեալ ատիճանի մը, ունէին այնքան բարձր կրօնք և մշակած էին պետական այն աստիճան կատարեալ դրութիւն մը, որ այսօր քսաներորդ դարուս մէջ ապրող ազգերէն շատեր բաղդատմամբ հին Յգիպտացիներուն, շատ յետամնաց կրնան համարուիլ:

Խոպան և անջրդի հողամասերու մշակութիւնը արուեստական ոռոգումով հնարաւոր դարձնելու համար բացուած

էին անհամար ջրանցքներ:

Բնակութեան համար շինուած էին այնքան փառաւոր տուներ որոնց գեղեցկութիւնը տակաւին տեղ տեղ անգերազանցելի կը մնան:

Իսկ իրենց աստուածներուն պաշտամունքին նուիրուած այդ վեհաշուք տաճարները շինող հին եգիպտացի ճարտարադէտները, մինչեւ այսօր, աշխարհիս մեծագոյն արուեստագետներէն գերազանց կը համարուին: Այդքան զարգացած էին հին եգիպտացիք իրենց սեփական այս մեծ արուեստին մէջ:

Բայց հին եգիպտացիներու մեծագործութիւններուն ամէնէն վիթխարին բուրգերն էին: Եւ անոնք մինչեւ այսօր ալ կը պահեն իրենց մեծութիւնը և անհասկնալի խորհուրդը:

Բազմաթիւ են եգիպտոսի բուրգերը, որոնց ամէնէն նշանաւոր երեքը կը գտնուին Գահիրէի մօտ, երկրին արեւմտեան կիսամասը կազմող ամայութեան սահմանին:

Թեան սահմանին վրայ շինուած, կարծես պահակ կեցած են Տելթայի բերրի դաշտերը անդին տարածուող անսահման անապատներու անծանօթ վրտանգներուն դէմ պաշտպանելու համար:

Բայց ի՞նչ է այդ բուրգերուն իրական նշանակութիւնը և կամ անոնց կառուցման բուն նպատակը:

Մօտաւորապէս վեց հազար տարիներ առաջ եգիպտոս կ'ապրէր թաղաւոր մը Խուֆու անուն, որ երբեմն Քէոփս ալ կը կոչուի: Խուֆու իր նախորդներէն շատ աւելի զօրաւոր շատ աւելի մտացի թաղաւոր մըն էր: Ուսմունքն ալ շատ կը սիրէր: Եգիպտոսի բոլոր իմաստուն գիտնականները իր պալատներուն մէջ ժողված, միշտ կ'օգտուէր անոնց ուսումնասիրութիւններէն: Որդիքը, բոլորն ալ պղտիկուց կըթուած քահանայական մեծ պաշտօններու ձեռնարկած էին:

Բայց ինք Խուֆու շատ եսասէր և

փառամոլ փարաւոն մը ըլլալուն, իր թագաւորութեան առաջին օրերուն անգամ մը ըսաւ.

— Նախահայրերս իրենց համար ժայռերու մէջ մեծ գերեզմաններ փորել տուած են, բայց ես իմ աճիւններուն համար պիտի կառուցանեմ յիշատակարան մը, որ արժանաւոր պատմիչըն ըլլայ իմ փառքիս մեծութեան և անթիւ դարեր պանծացնէ յիշատակս:

Այսպէս որոշուեցաւ կառուցանել Եգիպտոսի մեծագոյն բուրգը, որ 48,564 քառակուսի մէթր տարածութեամբ գետնի մը վրայ կառուցուած 137 մէթր բարձրութեամբ զանգուած, մըն է ամբողջովին Թուրա և Մօքաթթամ լեռներու քարէն շինուած:

Տարիներ շարունակ, երբեմն աւելի քան 100,000 մարդիկ աշխատեցան անոր շինութեան: Նեղոսին միւս կողմը գանուող բլուրներ առատ քար կը հայթայթէին որպէս շինութեան գլխաւոր նիւթ, վերին Եգիպտոսի քարահանքե-

րը ներքին սենեակներուն համար կուտային ընտիր կրանիթ: Քարերու այս հսկայական կտորները, որոնք երբեմն մի քանի թօն կը կշռէին, նեղոսի վըրայ յատկապէս պատրաստուած լաստերով կը փոխադրէին Մեմփիս, Փոխադրութեան այս մասը բաղդատմամբ աւելի գիւրին էր քան ցամաքի վըրայ տեղափոխել այդ հսկայական զանգուածները, որոնք իրենց ծանրութեան պատճառաւ կը խրէին կակուղ աւազուտին մէջ, որ կը տարածուէր գետափէն մինչեւ շինութեան համար որոշուած վայրը:

Այսպէս հարկ եղաւ գետեղերքէն մինչեւ մեծ բուրգին պտորտը շինել յարմար ճամբայ մը: Այս գործն ինքնին մեծ բուրգին շինութենէն պզտիկ գործ մը չէր: Տասը տարիներ հարկ եղան որ Խուֆույի ծրագիրը իրականացնելու համար պատրաստուի այդ ճամբան: Ծրագիր չը, որուն գործադրութեան համար այնքան մարդիկ բռնի

աշխատացուեցան որ երկրին մէջ վարքն ու ցանքն իսկ դադրեցաւ և հասարակ ժողովուրդը սկսաւ զգալ անօթութեան դժուարութիւնները:

Վերջապէս, անընդհատ ձրի աշխատելէ ձանձրացած, ժողովուրդը սկսաւ դժգոհութեան նշաններ ցուցնել, զանգատելով թէ պահանջուած աշխատանքը այնքան ծանր էր և երկար ատեն կ'առնէր, որ աստուածներուն երկրպագելու ժամանակ իսկ չէր մնար իրենց:

— Թող տաճարները գոցուին, հրամայեց Խուֆու որպէս պատասխան. ու անոնք իր և իր որդւոյն օրով, մօտաւորապէս 100 տարի գոց մնացին:

Տաճանակիր աշխատութեան քսան տարիներէ ետք, վերջապէս լրացաւ մեծ բուրգին շինութիւնը 6,000 տարիներ առաջ: 85,000,000 խորանարդ ոտք քարէ կառուցուած այդ դամբարանը աշխարհիս բարձրագոյն չէնքն է:

Անոր գեանէն 50 ոտք բարձր գետեղուած հիւսիսային մուտքի դուռը

գոցուած էր ծխնիի մը վրայ դարձող հսկայական քարով մը, այնքան ճարտարօրէն շինուած որ երբ գոցուէր անկարելի կ'ըլլար զայն միւս քարերէն զանազանել: Այս դռնէն մտնելով դէպի վար ընթացող անցք մը կ'առաջնորդէր խոր սենեակ մը, որ բուրգին ճիշդ կեդրոնը կը զրաւէ: Բայց ատոր չըհասած, քարայրին այդ անցքը կտրուող ուրիշ կրանիդեայ դուռ մը կ'առաջնորդէ վերը մեծ սրահի մը: Այս սրահին երկու ծայրերը կը գտնուին երկու ուրիշ սենեակներ, պատրաստուած թագուհիին և թագաւորին համար, ուր մինչեւ այսօր՝ կրնայ տեսնուիլ Խուֆուի յղկուած կրանիթէ դագաղը:

Բայց ո՞ւր է մարմինը անոր որ այդ հսկայ դամբարանը շինել տուած էր իր յաւիտենական հագստեան և իր աճիւններուն յաւէտ ապահով մնալուն համար: Մի՞թէ ան երբեք թաղուած չէ հող. և կամ կարելի՞ է սր

չատոնց վերցուած ըլլայ ատկից:

Աւանդութիւն մը կը պատմէ թէ
Խուֆու և իր որդին Հէրուտէտէֆ ի-
րենց անդթութեամբը ընդհանուր բը-
նակչութեան այնքան ատելի դարձան
որ անոնք երգում ըրին անոնց մար-
մինները իրենց դամբարաններէն հանե-
լով կտոր կտոր ընել: Ուստի Խուֆու
և Հէրուտէտէֆ բոլորովին գաղտնի ու-
րիշ տեղ մը թաղուեցան:

Շատ քիչեր այսօր հաւատք կ'ըն-
ծայեն ժողովրդային այս աւանդութեան
քանզի հաստատուած է որ, մեծ բուր-
դին մուտքը այնքան ճարտարօրէն շին-
ւած էր որ անոր շինութենէն հազիւ
1000 տարիներ ետք մարդիկ կարողա-
ցան անոր պարունակած հարստութիւն-
ները գողնալու համար ներս մտնել:

Ինչ որ ալ եղած ըլլայ իր հիմնա-
դիրներուն վախճանը, հոս, Գահիրէի
մօտ կը բարձրանայ Քէոփսի մեծ բուր-
դը որպէս յաւէտ անջնջելի վկայութիւն
մը անոր հեղինակին մեծութեան:

★
★

Քէոփսի մեծ բուրդին մօտ կան ա-
նոր յար և նման բայց աւելի պղտիկ
երկու բուրդեր եւս:

Երկրորդ բուրդը շինուեցաւ Խէֆրէն
անուն և Քէոփսի աղգական փարաւոնի
մը կողմէ, Քրիստոսէ 3666 տարի ա-
ռաջ:

Խէֆրէն ինքն ալ Խուֆույի նման
իր հպատակներօոն շատ նեղութիւններ
տուաւ, այնպէս որ իր նախորդին և իր
160 տարի տեւող իշխանութեան օրերուն
հին եգիպտացիք ամէն կարգի անար-
դարութեանց և անպատուութեանց նը-
շաւակ եղան իրենց թագաւորներուն
կողմէ: Բայց Խէֆրէն ինքն ալ Խու-
ֆույի պէս իր վերջին օրերուն տուժեց
իր անդթութեանց համար:

★
★

Երրորդ բուրդը թէպէտ երեքին

ամէնափոքրն էր, շինութեան կատարելութեան և զեղեցկութեան տեսակէտով կը գերազանցէր միւս երկուքը: Փայլուն յղկուած կրանիթով պատուած այդ հրաշալիքը միակտոր փայլուն հայելիի մը պէս կը փայլէր արեւի լոյսին տակ: Դժբախտաբար Վարդ Գարու մէջ Յգիպտացի իշխանաւորներն ջանացին աւերել հին Յգիպտացիներու մեծագործութիւններէն շատերը, որոնց կարգին բուրգերն ալ կորսնցուցին իրենց հին զեղեցկութեան մեծագոյն մասը:

1837ին երբ այս բուրգը բացուեցաւ ներքին սենեակներէն մէկուն մէջ գտնուեցաւ անոր հիմնադրին Մեկերինոս փարաւոնին վիմադամբանն ու փայտեայ դռագղը:

Մեկերինոս Խուֆույի զաւակն էր. բայց իր հօրմէն շատ աւելի ազնիւ բնաւորութիւն ունէր. իշխանութեան ձեռնարկելուն իր առաջին գործը եղաւ բոլոր գերիներն ու բռնի աշխատութեան դատապարտուած մարդիկը ա-

զատ արձակել: Երկրորդ հրամայեց բոլոր տաճարները, որոնք իր նախորդներուն հրամանաւ գոցուած էին, վերըստին բանալ և աստուածներուն զոհեր մատուցանել:

Իս արդար գործերով Մեկերինոս բոլոր եգիպտացաց այնքան սիրելի եղաւ որ ան ամէնէն շատ սիրուած վահապետը կը համարուէր: Բայց իր իշխանութեան օրերը համրուած էին: Հազիւ միքանի երջանիկ տարիներ թագաւորած էր երբ օր մը լսուեցաւ որ Պիւսիրոսի մեծ տաճարէն զուշակութիւն մը իր մօտալուտ անկումը կը գուժէր: Մեկերինոս լսելով այդ պատգամաւոր մը զրկեց Պիւսիրոսի զուշակին, յայտնելով թէ իր հայրն ու հօրեղբայրը՝ իրենց իշխանութեան օրերուն՝ ամէն կարգի չարիքներ գործած էին. Իսկ ես, կը յաւելուր Մեկերինոս, որ այսքան բարիքներ գործեցի, ամէնուն հանգէտ արդար գտնուեցայ, ինչո՞ւ այսքան կանուխ զրկուիմ իշխանութենէս:

— Արդարադատութեանդ և բարութեանդ համար է որ աստուածները որոշած են կարճեցնել օրերդ, պատասխանեց զուշակը: Անոնց կամքն է որ եղիպտացիք իրենց հին մեղքերուն համար տառապին, հայրդ ու հօրեղբայրդ աստուածներուն կամքը իրագործեցին, բայց դուն երկնքի փափաքը ի զործ չդրիր: Վեց տարի կեանք ունիս, որմէ ետք իշխանութիւնը ուրիշի մը պիտի յանձնուի:

— Կը տեսնենք, ըսաւ Միկերինոս ինքնիրեն, ու հրաման տուաւ որ ատկից ետք ամէն օր զիշերային խնջոյքներ սարքուին պալատին մէջ: Այսպէս կը յուսար զիշերուան լուռ ժամերն ալ խրախճանքի և վայելքներու յատկացնելով, վեց տարուան այդ շրջանին մէջ ոեւէ մահկանացուի սահմանուած հաճոյքներուն կրկինը վայելել և Պիւսիբոսի զուշակին հասկցնել թէ մարդ իր արթնութեան ժամերը կրկնապատկելով կրնայ կարծուածէն աւելի երկար ապրիլ:

*
**

Ուրիշ պատմութիւն մըն ալ կը պատմուի երրորդ բուրգի մասին և դեռ կարգ մը արարներ կը հաւատան թէ այդ յոյժ գեղեցիկ կնկայ մը ոգիին յաճախավայրն է: Երբեմն, կ'ըսեն անոնք, վերջալոյսի պահուն ան կը թափառի իր բուրգին շուրջը և եթէ պատահի որ մարդ նայի անոր աչքերուն, անմիջապէս ինքզինք կորսնցնելով ալ ուրիշ բանի մասին չի խորհիր եթէ ոչ օրուան նոյն պահուն թափառիլ բուրգերու շուրջ, յուսալով անգամ մըն ալ տեսնել այդ դէմքը որ այլեւս միշտ պիտի խուսափի իրմէ:

Այդ կինը, կը պատմեն անոնք, նշանաւոր թագուհի մըն էր, Նիթոքրիս կոչեալ: Իր թագաւոր ամուսինը կարգ մը իշխաններուն ատելութեան զոհ գացեր էր: Նիթոքրիս առ երեւոյթս չողբաց իր ամուսնին կորուստը, ոչ ալ անոր սպանիչներուն հանդէպ

չարամտութիւն ցուցուց: Ընդհակառակն շարունակեց իր սովորական խնջոյքները, որոնց անխափր կը հրաւիրէր երկրին բոլոր իշխանները:

Օր մը Նիթօքըրիս իր ամուսնին սպանութեան մէջ ձեռք ունեցող բոլոր իշխանները մեծ խնջոյքի մը հրաւրեց, գետնափոր մեծ սրահի մը մէջ, այն պատրուակով որ այդ հանդիպման պահուն նոյն այդ սրահը պիտի սրբազործուէր որպէս տաճար Ամէնտէտի աստուածներուն պաշտամունքին յատկացուելու համար: Բայց նենդ թագուհին այլապէս ծրագրած էր: Խնջոյքին ամէնէն հանդիսաւոր պահուն, իր կողմէ տրուած Ծշանի մը վրայ նեղոսի ջուրերը բերող հսկայ ջրանցները բացուելով սրահը ջուրով ողողուեցաւ: Երբ հանդիսականները զինիին ազդեցութենէն սթափելով նկատեցին սպառնացող վըտանգը, արդէն շատ ուշ էր, Նիթօքըրիս անհետացած և իրենք ամէնքն ալ ջրամոյն խեղդուելու դատապալ տուած էին:

Բայց Նիթօքըրիս ինքն ալ, նախապէս զգալով այն վտանգը որ կը սպառնար իրեն ժողովրդին ցատումէն, կանխեց անոնց վրիժառութիւնը և ինքզինք պալատին հսկայ փուռին կրակներուն վրայ նետելով անձնասպան եղաւ:

*
* * 0

Կը պատմեն նաև թէ երրորդ բուրգը ուրիշ թագաւորի մը կողմէ յատկապէս իր կնոջ համար շինել տրուած էր:

Ատենօք Դորիս անուն գեղեցիկ եղիպտացի իշխանուհի մը կար: Դորիս օր մը կէսօրուան աւաքին, պարտէզ իջնելով հոն շինուած աւաղանին մէջ կը լողնար: Այդ պահուն օդին մէջ սաւառնող արծիւ մը, նշմարելով անոր գոհարազարդ սանդալները, կայծակի տրագութեամբ խոյսցաւ վար, խնց սանդալներէն մին և ուղղուեցաւ դէպի հարաւ:

Արծիւը շատ չանցած Մեմփիս ար-

քայանիստ քաղաքը հասած էր, և յոգնած իր չ'ուտուելիք բեռը տանելէն: Ուստի փափաքելով ազատիլ անկէ, պատահմամբ արքայանիստ պալատին պարտէզներուն վրայէն անցած պահուն հոն ձգեց զայն: Իրերու զարմանալի զուգադիպութեամբ իր ճիշդ այդ պահուն թագաւորը պարտէզ իջած կը շրջադայէր, երբ իր ոտքերուն առջեւ ինկաւ Դորիսի գեղակերտ սանդալը:

Թագաւորը հետաքրքրուած կը վերցնէ սանդալը, և անոր նուրբ շինւածքը քննելէ ետք կ'որոշէ գտնել գեղեցիկ սանդալին տէրը: Շատեր խոստացուած նուէրներէն հրապուրուած անոր տէրն ըլլալ կը կեղծեն, բայց իշուր, սանդալը անոնց բոլորին ալ ոտքերուն շատ պզտիկ կուգայ և ամէնքն ալ անկարող կ'ըլլան սանդալին միւս հատը երեւան բերել:

Օր մը երկար այդ փնտռութիւնն ձանձրացած, երբ պաշտօնատարները կը որոշեն Մեմփիս դառնալ, ծեր վհուկ

մը կը ներկայանայ անոնց ու կը պատմէ թէ ո՛ւր կարելի էր գտնել սանդալին տէրը:

Իշխանուհի Դորիսի հասցէն առած, պաշտօնատարները կը փութան անոր տունը: Դուռը կը զարնեն և դռնապանին կը հարցնեն թէ իշխանուհին տունն է:

— Այո՛, բայց առանց պաշտօնական հրաւիրագրի իշխանուհին մարդ չի ընդունիր, կը պատասխանէ դռնապանը:

— Ուրե՛մն ըսէք իրեն թէ Թագաւորէն կուգանք, մասնաւոր խնդրանք մ'ընելու:

Դռնապանը մինչեւ գետին խոնարհելով կ'անհետի զոց դրան ետին, և քիչ ետք վերադառնալով գիրենք Դորիս իշխանուհիին մօտ կ'առաջնորդէ:

— Ծառաներս կը պատմեն թէ Թագաւորէն կուգաք, և մասնաւոր պաշտօն մ'ունիք, կ'ըսէ Դորիս, բայց Թագաւորը ինձ հետ ի՞նչ կապ ունի:

Փոխան պատասխանի, պաշտօնա-

տարը կը հանէ արքայական հրամանագիրը և արտօնութիւն կը խնդրէ կարգալ զայն:

— Բայց ինչո՞ւ ինծի կուգար: Այդ հրամանագիրը հանրութեան ուղղուած է, և կրնայ Եղիպտացի ուրիշ հարիւր հազար կիներուն ալ պատշաճիլ:

— Գրեթէ այդքան թիւ մը փորձեցինք կը պատահանէ պատգամաբեր պաշտօնեան, բայց իգուր: Դիպուածով հիմա ձեր մօտ առաջնորդուեցանք, կը հաճի՞ք դուք ևս փորձել այս սանդալը:

Դորիս իշխանուհին քաղցր ժպտով մը և առանց բառ մ'իսկ պատասխանելու, կ'առնէ սանդալը և ծռելով կը հագնի:

Պաշտօնատարները զարմանքով իրարու երես կը նային, բայց դեռ բերանին չբացած իշխանուհին փոքրիկ սնտուկ մը կը բանայ և սանդալին միւս հատն ալ հանելով կ'անցնէ միւս ոտքը:

— Բա, մեծ աստուածն օրհնեալ

Ըլլայ, կը գոչեն նախարարները: Իշխանուհին կը հաճի՞ր ընկերանալ մեզի Մեմփիս թագաւորին ներկայանալու համար: Թագաւորին հրամանը այս է, բաց աստի կը յուսանք որ ձեզ տեսնելով խոստացած պարգեւները պիտի բաշտապատէ:

Այսպէս յաջորդ օրը Դորիս իշխանուհին մեծ շքախումբով մը կ'ուղղուի Մեմփիս, ուր թագաւորը հմայուած անոր աննման գեղեցկութենէն, շուտով զայն իր կնութեան կ'առնէ:

Այսպէս, կը պատմուի, այս թագուհին համար էր որ շինուեցաւ երրորդ բուրգը:

Ասոնք բոլորը աւանդութիւններ են միայն. ինչ որ ստույգ գիտենք այն է որ Միկերինոս Փարառնը իր օրերուն վախճանին հասնելով մեռաւ և իր երախտագէտ հպատակներուն ընդհանուր սուգովը թաղուեցաւ իր շինել տուած այդ հսկայ դամբարանին մէջ որ 5563 տարիներէ ի վեր կը կրէ իր մեծ անունը:

★
★

կիզէի երեք մեծ բուրգերուն կողքին, մասամբ աւազներու մէջ թաղուած քարաշէն վիթխարի մարդու գլուխով արձան մը կայ: Դիմագիծերը բառական աւրուած են, զլխաւորապէս եզիպտոսի Մեմփուք պետերուն կողմէ, որոնք ազիտաբար, պատմական այս հնութիւնը իրենց հրազեններուն որպէս նշանակէտ գործածեցին: Հակառակ ասոր, և ժամանակի գործած աւերներուն, անոր դէմքը տակաւին կը պահէ իր լուրջ արտայայտութիւնը: Աչքերը անասման խնայողութեան մը նշոյլն ունին: Իսկ շրթներուն վրայ երբեմն հեզնական երբեմն կարեկցող մէկու մը ժպտաւն է գծուած: Անհամար տարիներ նուիրման և պաշտամունքի առարկայ այդ արձանը, մինչև օրս բոլոր տեսնողներուն հիացում և երկիւղ ազդող հանգամանք մը ունի:

Բայց որո՞ւն արձանն է ատիկա,

ե՞րբ և ինչպէ՞ս շինուեցաւ, ոչ ոք գիտէ: Տիրող կարծիքն այն է թէ Սփինքսը Հօրսի պաշտամունքի համար կառուցուած արձան մըն է . . . այնքան հինուրեց որ ոչ ոք գիտէ անոր շինութեան թուականը: Ոմանք կ'ըսեն թէ երբ բուրգերը շինուեցան Սփինքս արդէն հնութիւն մըն էր:

Սփինքսի էութեան և անոր կառուցման նպատակին մասին կարելի եղած է մի քանի նոր բաներ սորվիլ: Ինչ որ ատենին աւազներուն մէջ թաղուած հսկայ գլուխ մը կ'երեւէր, այսօր պեղումներու շնորհիւ շուրջի աւազներէն մաքրուելով իյայտ եկած է որպէս մարդազլուխ վիթխարի առիւծի մը արձանը, որ 450 ոտնաչափ երկարութիւն և 70 ոտնաչափ բարձրութիւն ունի:

Դէմքը ատենօք կարմիրազերով ներկուած էր և գլխուն վրայ կը կրէր աստուածութեան և անմահութեան խորհրդանշաններ, որոնց հետքերը միայն կը մնան այսօր:

Ատենօք Թոթմէս անուն եղիպտացի թագաւորազնի մը կար: Օրուան զահաժառանգն ինք չէր. յոյս ալ չունէր որ օր մը ինք պիտի բարձրանար փարաւոններու զահին վրայ: Իր ժամանակն ուրեմն կ'անցնէր որտորդութեամբ և ուրիշ բացօդեայ հաճոյքներ փնտռելով:

Թոթմէս օր մը որսի ելած էր երբ ընկերներէն բաժնուած, առանձին մնացած, յոգնած զնաց Սփինքսի մօտ, անոր շուքին տակ քիչ մը հանգչելու համար: Շատ չանցած քնացած էր արդէն, երբ երազին մէջ իրեն յայտնուեցաւ Հօրըս-Ռան:

— Թոթմէս, խօսեցաւ ան իշխանին, եղիպտոսի զահը քեզի չվիճակիր, բայց քանի որ Ռային պատուէրներուն հնազանդեցար և պատուեցիր բոլոր աստուածները, անոնց հաճութեան արժանացած, օր մը եղիպտոսի զահը պիտի բարձրացուիս:

Թոթմէս մինչեւ գետին խոնարհեցաւ

և երկրպագութիւն ըրաւ Հօրըս-Ռային:

— Բայց բան մը տակաւին կը պակսի քեզ, շարունակեց այդ աստուածը. իմ արձանս անաւազներուն մէջ թաղուած անխնամ լքուած է ամէնէն. խոստացիր ինձ որ պիտի սըրբես զայն շրջապատող աւազներէն, պիտի տեւականացնես իմ պաշտամունքը, որպէսզի գիտնամ թէ արդարեւ իմ անունս կրելու արժանի որդի մը պիտի ըլլաս:

— Պատուէրներդ, Տէ՛ր, պիտի կատարուին... պատասխանեց Թոթմէս կրկին երկրպագութիւն մատուցանելով անոր:

Այսպէս ուրեմն, չմոռնաս զիս և ես հետդ պիտի ըլլամ, պիտի առաջնորդեմ և պաշտպանեմ քեզ:

Երբ այս խօսքերուն վրայ Թոթմէս արթնցաւ, Հօրըս-Ռան անհետացած էր: Անոր յայտնութիւնը շուտով իրականացաւ և շատ չանցած Թոթմէս թագաւոր պսակուելով սկսաւ իմաստութեամբ վարել երկրին գործերը: Ան չմոռցաւ Հօրըս-Ռայի ըրած իր խոստումը: Մաքրել, սրբել տուաւ Սփինքսը, անոր ոտքերուն միջեւ պզտիկ մեհեան

մըն ալ շինել տուաւ և հրամայեց զո-
հեր մատուցանել և երկրպագութեան
արարողութիւններ կատարել Հօրըս-Բա-
յի արձանին:

Այս մեհեանէն քար մը կը մնայ
տակաւին, որ Սփինքսին հակայ ոտքե-
րուն միջեւ հաստատուած, իր մեհեանա-
դիր արձանադրութիւններով կը պատ-
մէ թաթմէսի գործերը:

Սփինքսէն ոչ շատ հեռու, կայ ու-
րիշ մեհեան մըն ալ, որ կը կոչուի
Սփինքսի Մեհեանը: Այս վերջնոյն
շինութեան թուականը, նոյնպէս, յայտ-
նի չէ: Շատեր բաղդատմամբ այնքան
հին չեն գտներ զայն: Այսպէս թըրք
և կրանիթէ սիւներով այդ գեղեցիկ
մեհեանը 80 տարի առաջ միայն գլու-
նուեցաւ: Ունի հոր մըն ալ, որուն
մէջ Բէփրոն փարաւոնին մոմիան գլու-
նուած ըլլալուն շատեր սխալմամբ ա-
նոր կը վերագրեն Սփինքսի շինութիւնը:

Բայց Սփինքսը, անհամար դարերէ
ի վեր լուռ, թեթեւ ժպիտ մը երեսին
վրայ, կարծես կը հեգնէ բոլոր անոնք,
որոնք ի վեր կը ջանան իր ծննդեան
թուականը ճշգրէլ: Առեղծուած մը որ
տակաւին կը մնայ անլուծելի:

Յաջորդ թիւով «ՊԱՏԱՆԻԻ ԳՐԱԴԱՐԱՆ»-ի
տարբեր կը լրանայ: Կը խնդրուի արժանա-
նակի յարգելի բաժանորդներէն փութացնել և
արժի կանխիկ բաժնիգինը:

ՊԱՏԱՆԻԻ ԳՐԱԴԱՐԱՆԸ, շորորդ տարբեր հասցեներ
36 - 48, մամլոյ սակ են եւ կը հրատարակուին յաջոր-
դաբար: Փնտել Գրականագետու եւ Յուսկներու մօտ:

Կը հրատարակուի ամէն տարբեր

Հասցէ 1 ե.Գ.

ԿԱՆՏԱԿԻ Բաժանորդագրութիւն 12 թիւ 10 ե.Գ.

Արժանահամ 12 թիւ 10 Գրանգ կամ 50 սեք

Հասցէ՝

«SAHAG - MESRO
25, Sharia Tewfik, C

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0376181

73300

ԷԼԼ

ՏԻՊԱԴԱՆ «ՍԱՀԱԳ-ՄԵՍՐՈԲ»
SAHAG-MESROB PRESS
25 SH. TEWFIK, CAIRO